

Gedachte, uitgesproken tijdens de Dodenherdenking in Zeilberg

4 mei 2022

'Ik ben van na de oorlog en dat wil ik blijven.' Een poster met deze tekst heeft jaren op m'n studentenkamer gehangen, als een aanklacht tegen alles wat met oorlog en bewapening te maken heeft. Ik ben geboren in 1967 en helaas zijn er ook in mijn leven al heel wat oorlogen gevoerd, met de strijd in Oekraïne als meest recente trieste voorbeeld. Maar de oorlog waarnaar op mijn poster verwezen werd, is natuurlijk de Tweede Wereldoorlog, de oorlog waarin bijna alle personen op ons oorlogsmonument het leven lieten. Onder die slachtoffers bevonden zich ook heel wat kinderen, waaronder de 12-jarige Willy van den Heuvel die vandaag centraal staat.

Ook mijn ouders – geboren in 1937 – waren kind in de Tweede Wereldoorlog. En beiden maakten ze dingen mee die diepe indruk op hen maakten.

Zo was mijn vader, Jan van de Mortel, 6 jaar toen in 1943 zijn speelkameraadje Fransje plotseling verdween. Hij snapte er niets van. Een dag later nam opa hem apart – iets wat heel indrukwekkend was voor een kind van zes – en vertelde hem iets over een vermoorde jongen in de bossen van Vlierden. Mijn vader begreep niet alles wat opa vertelde, maar maakte uit het verhaal op dat Fransje blijkbaar dood was, vermoord. Opa drukte hem op het hart dat hij hier nooit met iemand over moest praten. En dat deed hij, zo'n 50 jaar lang praatte hij er met niemand over.

Totdat hij in 1994 een verhaal in de krant las en zich realiseerde dat hij zich vergist had. Dat het om een andere jongen ging en dat Fransje nog leefde, dat hij onder zijn eigenlijke naam Max Heppner in de Verenigde Staten woonde en dat hij als Joodse jongen destijds met zijn ouders ondergedoken zat in het kippenhok van de familie Janssen, samen met een gezin wiens zoon vermoord was in de bossen van Vlierden. De jongen uit het verhaal van opa. In oktober 2000 ontmoette mijn vader zijn vroegere speelkameraadje weer voor het eerst. En hij wist Max nog precies te vertellen waar hij hem voor het laatst gezien had.

Mijn moeder Annie Verstappen woonde als kind in Helenaveen, een van de dorpen waar op 8 oktober 1944 een kerkrazzia plaatsvond. Opa behoorde tot de 143 mannen die door de Duitsers in Helenaveen werden opgepakt en meegevoerd naar Duitsland. Oma, op dat moment zwanger van haar negende kind, zou in haar wanhoop geroepen hebben: 'Dan schiet me hier maar ter plekke dood.' Mijn moeder stond daar als zevenjarige bij en die woorden hebben uiteraard diepe indruk op haar gemaakt. Gelukkig overleefde iedereen van het gezin de oorlog en op 28 april, in de eerste nacht na opa's terugkeer uit Duitsland, is tante Petra geboren.

Mijn moeder verbleef de laatste maanden van de oorlog bij familie in buurtschap De Zwarte Plak, waar ook een verzetsgroep met die naam actief was. Toon Kortooms schreef er eind jaren 40 een boek over. Een roman, gebaseerd op ware gebeurtenissen. In zijn voorwoord zei hij: 'Opdat zij, die de toekomst in handen hebben, er lering uit mogen trekken. En opdat wij, ouderen, niet vergeten'.

Een zin die we rond 4 mei vaak uitspreken: 'Opdat wij niet vergeten.' Maar wat precies moeten we niet vergeten? Terwijl ik mezelf die vraag stel, gaan mijn gedachten uit naar een ander kind uit de Tweede Wereldoorlog: Martin Reuser, geboren in 1940. Martin heeft zijn vader nauwelijks gekend, want die sneuvelde vier jaar later, tijdens de bevrijding van de Zeilberg. Vlak voordat hij stierf, waarschuwde hij passerende kerkgangers om dekking te zoeken, en

daardoor heeft hij o.a. het leven van mijn oma gered. De vader van Martin deed echter één belangrijk ding fout: hij koos ervoor om te vechten aan de kant van de vijand. Martin was een NSB-kind, dat zijn hele leven herinnerd werd aan de foute keuzes van zijn ouders. En dat daarvoor moest boeten, ook al waren het niet zijn eigen keuzes. Martin maakte een indrukwekkende voorstelling over zijn leven. Naast de vele positieve reacties waren er ook mensen die zich afvroegen waarom dit NSB-kind überhaupt spreektijd verdiende.

Opdat wij niet vergeten?

Het wordt de laatste jaren vaak gezegd: onze samenleving verhardt en het lijkt erop dat we de tegenstellingen in de maatschappij steeds breder uitmeten. Daarom is het – zeker op dagen als deze – goed om ons te realiseren wat het precies is dat we niet moeten vergeten: wat mensen elkaar kunnen aandoen als ze tegenover elkaar komen te staan en gaan denken in termen van 'wij' en 'zij'. En laten we hen die daar – op wat voor manier ook – het slachtoffer van geworden zijn, naast elkaar in stilte herdenken.